

ketab.ir

اختیار وکیل

در فقه امامیه و اهل سنت

بررسی دیدگاه‌های فقهی فریقین
بیان جنبه‌های مجهول و مبهم
پاسخ به پرسش‌ها

سید محمدعلی حسینی دولت‌آبادی

سرشناسه: حسینی دولت آبادی، سیدمحمدعلی
عنوان کتاب: حدود اختیارات وکیل، در فقه امامیه و اهل سنت

[بررسی دیدگاه‌های فقهی فریقین / بیان جنبه‌های مجهول و مبهم / پاسخ به پرسش‌ها]

نام پدیدآور: سیدمحمدعلی حسینی دولت آبادی

مشخصات نشر: قم: انتشارات سلسله، ۱۴۰۰

فروست: آثار سلسله: ۴۷۲ / حقوق اسلامی: ۲۶

مشخصات ظاهری: ۲۰۰ص: ۱۴/۵×۲۱ س.م.

ISBN : 978-964-242-223-4

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: صص. [۱۹۵]-۱۹۸

عنوان دیگر: بررسی دیدگاه‌های فقهی فریقین / بیان جنبه‌های مجهول و مبهم / پاسخ به پرسش‌ها

موضوع: وکالت (فقه) / (Islamic Law) Mandate (contract)

موضوع: وکالت (فقه اهل سنت) / (Islamic Law, Sunnites) Mandate (contract)

موضوع: وکلای دادگستری -- ایران -- شرح وظایف / Lawyers – Job descriptions – Iran

موضوع: فقه تطبیقی / Islamic Law, Comparative

رده‌بندی کنگره: BP ۱۹۲/۴

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷ / ۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۸۱۴۲۵

حدود اختیارات وکیل
در فقه امامیه و اصل سنت

- بررسی دیدگاه‌های فقهی فریقین
- بیان جنبه‌های مجهول و مبهم
- پاسخ به پرسش‌ها

سید محمدعلی حسینی دولت‌آبادی

چاپ اول / بهار ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ جلد

چاپ: گل‌وردی

قیمت: ۴۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۲-۲۲۳-۴

انتشارات سلسله

قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، شماره ۹۷

کد پستی ۱۳۹۹۳ - ۳۷۱۳۷

تلفن ۳۷۷۳۰۷۱۷ / تلفکس ۳۷۷۴۹۱۰۸

www.selseleh-pub.ir

selseleh.pub.98@gmail.com

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۱۵	..... سخن نخست
۱۶	..... روش تحقیق
۱۶	..... معیارهای پژوهش
۱۷	..... روش گردآوری اطلاعات
۱۹	..... پیش‌گفتار

فصل اول:

کلیات تحقیق

۲۵	..... ۱-۱. مقدمه
۲۵	..... ۲-۱. بیان مسأله
۲۷	..... ۳-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق
۲۸	..... ۴-۱. اهداف پژوهش
۲۸	..... ۱-۴-۱. اهداف کلی
۲۸	..... ۲-۴-۱. اهداف جزئی
۲۹	..... ۵-۱. سؤال‌های پژوهش
۲۹	..... ۶-۱. تعریف واژه‌ها و اصطلاحات
۲۹	..... ۱-۶-۱. وکیل
۳۰	..... ۲-۶-۱. وکالت
۳۱	..... ۳-۶-۱. موکل
۳۱	..... ۴-۶-۱. مسئولیت وکیل
۳۱	..... ۵-۶-۱. اختیارات وکیل

فصل دوم:

مروری بر تحقیقات انجام شده

- ۱-۲. تاریخچه وکالت ۳۵
- ۱-۱-۲. پیشینه تاریخی وکالت ۳۵
- ۲-۱-۲. تاریخچه وکالت در ایران ۳۶
- ۳-۱-۲. تأسیس کانون وکلای ایران ۳۹
- ۴-۱-۲. استقلال کانون وکلا ۳۹
- ۲-۲. ماهیت حقوقی عقد وکالت ۴۰
- ۱-۲-۲. عقود معین ۴۱
- ۲-۲-۲. عقد وکالت ۴۱
- ارکان عقد ۴۱
- شروط قرارداد ۴۲
- ۳-۲. جایگاه وکالت ۴۳
- ۱-۳-۲. جایگاه عقد وکالت در قرآن کریم ۴۳
- الف) معانی لغوی وکالت در قرآن ۴۳
- ب) مفهوم اصطلاحی وکالت در قرآن ۴۴
- ۱-۳-۲. مشروعیت وکالت در قرآن کریم ۴۵
- ۲-۱-۳-۲. آیات الأحکام وکالت ۴۷
- ۲-۳-۲. جایگاه عقد وکالت در دادگستری ۵۰
- ۳-۳-۲. جایگاه وکالت در فقه ۵۰
- ۴-۲. مورد وکالت ۵۱
- ۵-۲. اوصاف عقد وکالت ۵۲
- ۱-۵-۲. وکالت، عقدی از عقود ۵۳
- ۲-۵-۲. جواز یا لزوم عقد وکالت ۵۴
- ۳-۵-۲. اذنی بودن عقد وکالت ۵۵
- ۴-۵-۲. رضایی بودن عقد وکالت ۵۶
- ۵-۵-۲. مجانی بودن عقد وکالت ۵۶

- ۶-۲. معانی مختلف وکالت ۵۷
- الف) تفویض اختیار ۵۷
- ب) اعتماد بر دیگری و نایب قرار دادن ۵۸
- ج) حفظ و نگهداری ۵۸
- د) وکالت و سرپرستی ۵۹
- ۷-۲. اقسام وکالت ۵۹
- ۱-۷-۲. وکالت عام و خاص ۵۹
- ۲-۷-۲. وکالت مطلق و مقید ۵۹
- ۳-۷-۲. وکالت انفرادی و اشتراکی ۶۰
- ۱-۳-۷-۲. تعدد وکیل ۶۰
- ۴-۷-۲. وکالت معلق و منجز ۶۳
- ۵-۷-۲. وکالت مدنی و وکالت دعاوی (وکالت قضایی) ۶۴
- ۶-۷-۲. وکالت بلاعزل ۶۴
- ۷-۷-۲. وکالت انتخابی ۶۵
- ۱-۷-۷-۲. وکالت تسخیری ۶۵
- ۲-۷-۷-۲. وکالت معاضدتی ۶۶
- ۸-۲. آثار عقد وکالت ۶۸
- ۹-۲. انحلال عقد وکالت ۶۹
- الف) موارد انحلال اختیار ۶۹
- ب) موارد انحلال قهری وکالت ۷۰
- ۱۰-۲. وکالت در نظام حقوقی کشورهای مختلف ۷۱
- ۱-۱۰-۲. وکالت در نظام حقوقی انگلستان ۷۲
- ۲-۱۰-۲. وکالت در نظام ایالات متحده آمریکا ۷۴
- ۳-۱۰-۲. وکالت در نظام حقوقی کانادا ۷۵
- ۴-۱۰-۲. وکالت در نظام حقوقی فرانسه ۷۶
- ۱۱-۲. وکالت در نظام حقوقی کشورهای اسلامی ۷۷
- ۱-۱۱-۲. تعریف وکالت در قانون مدنی کشورهای اسلامی ۷۸

- ۷۹ ..... ۱۲-۲. وکالت در قوانین
- ۷۹ ..... ۱-۱۲-۲. وکالت در قانون اساسی
- ۷۹ ..... ۲-۱۲-۲. وکالت در قانون مدنی
- ۸۰ ..... ۳-۱۲-۲. وکالت در قانون آیین دادرسی مدنی
- ۸۰ ..... ۴-۱۲-۲. وکالت در قانون آیین دادرسی کیفری
- ۸۰ ..... ۱۳-۲. وکالت در فقه
- ۸۱ ..... ۱-۱۳-۲. وکالت از نظر فقهای شیعه
- ۸۲ ..... ۲-۱۳-۲. وکالت از نظر فقهای اهل سنت
- ۸۴ ..... ۱-۲-۱۳-۲. دیدگاه مذاهب اسلامی درباره اوصاف عقد وکالت
- ۸۶ ..... ۳-۱۳-۲. بررسی تطبیقی وکالت در فقه و مذاهب اسلامی
- ۸۶ ..... (۱) توکیل در حقوق الله برای اثبات فقه
- ۸۷ ..... (۲) توکیل در استیفای حقوق الله
- ۸۹ ..... (۳) توکیل در حقوق آدمی
- ۹۰ ..... (۴) توکیل در شهادت
- ۹۰ ..... (۵) توکیل در اقرار
- ۹۰ ..... ۱۴-۲. مسئولیت وکیل
- ۹۱ ..... ۱-۱۴-۲. مسئولیت وکیل در فقه
- ۹۳ ..... ۲-۱۴-۲. وظایف قانونی وکیل
- ۹۵ ..... ۳-۱۴-۲. وظایف وکیل در مقابل موکل
- ۹۶ ..... (۱) صداقت و درستیکاری
- ۹۷ ..... (۲) رعایت حدود اختیارات وکالت
- ۹۹ ..... (۳) حفظ اسرار موکل
- ۱۰۱ ..... (۴) پیگیری و مراقبت های لازم در تعقیب دعوی
- ۱۰۳ ..... (۵) رعایت مصلحت موکل
- ۱۰۵ ..... (۶) امانت داری و وفاداری به موکل
- ۱۰۷ ..... (۷) تشویق به سازش
- ۱۱۱ ..... ۴-۱۴-۲. وظایف وکیل در دعاوی

- ۱۱۱ ..... (۱) هدف از دفاع
- ۱۱۱ ..... (۲) رعایت موازین اخلاقی
- ۱۱۱ ..... (۳) سخنوری
- ۱۱۲ ..... ۲-۱۴-۵. وظایف وکیل در قبال طرف دعوی
- ۱۱۳ ..... ۲-۱۴-۶. وظایف وکیل در قبال دادگستری
- ۱۱۴ ..... ۲-۱۴-۷. وظایف وکیل در قبال کانون وکلا و حرفه وکالت
- ۱۱۵ ..... (۱) حفظ استقلال حرفه وکالت و کانون وکلا
- ۱۱۷ ..... (۲) حفظ شئون وکالت
- ۱۲۴ ..... (۳) قبول معاضدت‌های قضایی و تکالیف کانون
- ۱۲۷ ..... ۲-۱۴-۸. وظایف وکیل در قبال آحاد مردم
- ۱۳۳ ..... ۲-۱۴-۹. وظایف و تعهدات قراردادی وکیل
- ۱۳۵ ..... ۲-۱۴-۱۰. آثار تعهدات قراردادی وکیل
- ۱۳۷ ..... ۲-۱۴-۱۱. آثار وظایف قانونی وکیل
- ۱۴۱ ..... ۲-۱۴-۱۲. بررسی تطبیقی وظایف و تعهدات قراردادی وکیل
- ۱۴۳ ..... ۲-۱۴-۱۳. بررسی تطبیقی وظایف و الزامات قانونی وکیل
- ۱۴۳ ..... (۱) بررسی تطبیقی صداقت و درستکاری
- ۱۴۶ ..... (۲) بررسی تطبیقی رعایت حدود اختیارات وکالت
- ۱۴۷ ..... (۳) بررسی تطبیقی حفظ اسرار موکل
- ۱۴۸ ..... (۴) بررسی تطبیقی پیگیری و مراقبت‌های لازم در تعقیب دعوی
- ۱۴۹ ..... (۵) بررسی تطبیقی رعایت مصلحت موکل
- ۱۵۲ ..... (۶) بررسی تطبیقی امانت‌داری و وفاداری به موکل
- ۱۵۳ ..... (۷) بررسی تطبیقی تشویق به سازش
- ۱۵۵ ..... ۲-۱۴-۱۴. وظایف اخلاقی
- ۱۵۷ ..... (۱) شجاعت
- ۱۶۰ ..... (۲) داشتن مهارت و دانش فنی لازم
- ۱۶۲ ..... ۲-۱۵. اختیارات وکیل
- ۱۶۲ ..... ۲-۱۵-۱. حدود اختیارات وکیل

سخن نخست

هدف اصلی این پژوهش، بررسی حدود مسئولیت و اختیارات وکیل در فقه امامیه و اهل سنت است. بررسی دیدگاه‌های فقه امامیه و اهل سنت درباره حدود اختیارات وکیل، بیان جنبه‌های مجهول و مبهم و پاسخ به پرسش‌هایی که در این باره وجود دارد، از جمله مسائلی است که در این کتاب بررسی می‌گردد. مسائلی مانند مسئولیت وکیل بعد از فوت موکل؛ تقصیر وکیل و خساراتی که متوجه موکل می‌شود؛ حدودی که بر اساس آن، وکیل در تصرفات و اقدامات خود باید مصلحت موکل را مراعات کند، تجاوز از اختیاراتی که به وکیل داده شده است و به طور کلی، حدود اختیارات وکیل از جمله مسائلی هستند که به شرح و تفصیل نیاز دارند.

درباره مسئولیت وکیل بعد از فوت موکل، باید گفت عقد وکالت باطل می‌شود و درباره خساراتی که متوجه موکل می‌شود، از نظر فقهای شیعه، وکیل در محدوده وکالت امین محسوب می‌شود و مسئولیتی ندارد؛ اما در صورت تعدی از محدوده وکالت، مسئولیت متوجه وکیل است. قانون مدنی نیز بر این نظر اذعان دارد. حدود اختیارات وکیل شامل تمام اختیارات

راجع به امر دادرسی است؛ جز آنچه موکل استثنا کرده باشد. این اختیارات شامل تعهداتی است که طرفین در عقد وکالت بر آن توافق می کنند.

روش تحقیق

آنچه در کتاب حاضر مورد بحث واقع شده، در مقاله ها و کتب حقوقی به طور منسجم یافته نشد و تلاش محقق برگردآوری و انسجام آرای حقوقی و فقهی مرتبط صورت گرفته است. مطالب کتاب با یادداشت برداری از برگه دان ها و مخازن باز و بسته کتابخانه ها به دست آمده است.

روش تحقیق در این پژوهش، تحلیل محتواست که با مراجعه به کتب موضوعه معتبر انجام شده است. در این تحقیق فرضیه ای مطرح نمی شود و به جای بیان فرضیه، سوالات اصلی تحقیق مطرح، و به آن ها پاسخ داده می شود.

معیارهای پژوهش

یکی از ویژگی های عصر کنونی این است که تخصص های شغلی، افزون بر رشته های پزشکی و فنی، در حرفه ها و رشته های دیگر اهمیت یافته است: به طوری که امروزه وکلا، کارشناسان، مشاوران مالی، کارگزاران بورس و حتی مشاوران مالیات نیز به عنوان دارندگان مشاغل تخصصی، نقش مهمی در روابط اجتماعی و اقتصادی مردم ایفا می کنند. در جوامع پیشرفته، بهره گرفتن از مشاوره و راهنمایی دارندگان این قبیل متخصصان در تصمیم گیری های روزمره، از دیرباز رواج داشته و در جامعه ما نیز اخیراً به صورت یک فرهنگ همگانی درآمده است. نکته مهم در این باره، این که در بسیاری از موارد، دارندگان این مشاغل به جای مراجعین تصمیم گیری می کنند، بدون آن که خود در معرض زیان های مالی ناشی از تصمیمات اشتباه آمیز احتمالی

خویش باشند. به دلیل کثرت اشتباهات دارندگان این مشاغل از یک سو، و زیان‌های مالی ناشی از این قبیل خطاها از سوی دیگر، دقت بیش‌تر در این شاخه از مسئولیت مدنی ضروری می‌نماید.

روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و با استفاده از یادداشت برداری است. در نهایت، اطلاعات به دست آمده طبقه‌بندی و درباره آن‌ها استنتاج کلی صورت گرفته است. در این تحقیق، سعی شده از کتب حقوقی، مقالات و مقررات موضوعه بیش‌تر استفاده شود.

کتاب حاضر در چهار فصل گردآوری شده است:

فصل اول: با عنوان کلیات، موضوعات و کالت، وکیل و موکل تعریف، و اقسام و کالت، تاریخچه و کالت و تاریخچه لزوم دخالت وکیل در دعاوی حقوقی و جزایی تبیین شده است.

فصل دوم: مطالعات انجام شده در این موضوع بررسی گردیده و برای دست‌یابی به جنبه‌های مختلف، به تبیین حدود اختیارات، مسئولیت‌ها و وظایف وکیل در قبال مردم، قانون، کانون و کلا و دادگستری پرداخته شده و در ادامه، این موضوعات در فقه مذاهب به‌طور تطبیقی بررسی و درباره آن‌ها به تفصیل بحث شده است.

فصل سوم: به تلخیص نتایج ویافته‌های حاصل از این تحقیق پرداخته، و به سؤالات موضوع تحقیق پاسخ داده و پیشنهادهایی ارائه شده است.

فصل چهارم: به قوانین و مقررات درباره عقد و کالت اشاره شده، و آثار و منابع مورد استفاده در این تحقیق را بر شمرده است.